

Ellen Meiksins Wood

Siyaset bilimi profesörüdür. Başlıca eserleri şunlardır:

- *Mind and Politics: An Approach to the Meaning of Liberal and Socialist Individualism* (1972), University of California Press. [Akıl ve Politika: Liberal ve Sosyalist Bireyciliğin Anlamı Üstüne Bir Yaklaşım.]
- *The Retreat from Class: A New "True" Socialism* (1986), Verso; (Isaac Deutscher Ödülü). [Sınıftan Kaçış, 1. basım: 1992, Akış ve Dönem Yayıncılık; 2. basım: 2006, 3. basım: 2011, Yordam Kitap.]
- *Peasant-Citizen and Slave: The Foundations of Athenian Democracy* (1988), Verso. [Köylü-Vatandaş ve Köle: Atina Demokrasisinin Temelleri.]
- *The Pristine Culture of Capitalism: A Historical Essay on Old Regimes and Modern States* (1991), Verso. [Kapitalizmin Arkaik Kültürü: Eski Rejimler ve Modern Devletler Üstüne Tarihsel Bir Deneme (2007), Yordam Kitap.]
- *Democracy Against Capitalism: Renewing Historical Materialism* (1995), Cambridge University Press. [Kapitalizm Demokrasiye Karşı 1. basım: 2003, İletişim Yayınları; 2. basım: 2008, Yordam Kitap.]
- (Neal Wood ile), *A Trumpet of Sedition: Political Theory and the Rise of Capitalism, 1509-1688* (1997), Pluto Press. [İşyan Borusu: Kapitalizmin Yükselişi ve Siyasal Teori 1509-1688, (2008) Epos Yayınları.]
- *The Origin of Capitalism* (1999), Monthly Review Press; (Üstün Akademik Başarı Ödülü). [Kapitalizmin Kökeni (2003), Epos Yayınları.]
- *The Empire of Capital* (2003), Leftword Books. [Sermaye İmparatorluğu (2006), Epos Yayınları.]
- *Citizens to Lords, A Social History of Western Political Thought From Antiquity to the Middle Ages* (2008), Verso. [Yurttaşlardan Lordlara: Eskiçağlardan Ortaçağlara Batı siyasi Düşüncesinin Toplumsal Tarihi (2009), Yordam Kitap]

Oya Köymen

Prof. Dr. Köymen'in uzmanlık alanı iktisat tarihi ve tarım ekonomisidir.

Yayınlanmış Eserleri: *Keban Köylerinde Sosyo-Ekonomik Yapı ve Yeniden Yerleşim Sorunları* (1976), *Türkiye Tarımında İşletmeler Arası Farklılaşma* (M. Çınar ile 1979), *Türkiye'de Tarımsal Yapının Gelişimi: 1923-1938* (1981), *Sermaye Birlikirken: Osmanlı, Türkiye, Dünya* (1. ve 2. basım: 2007), *Kapitalizm ve Köylülük: Ağalar, Üretenler, Patronlar* (2008).

Köymen, *Kapitalizmin Arkaik Kültürü*'nün yanı sıra Wood'un eserlerinden *Yurttaşlardan Lordlara*'nın çevirmeni, *Kapitalizm Demokrasiye Karşı*'nın ise editörüdür.

KAPİTALİZMİN ARKAİK KÜLTÜRÜ

Eski Rejimler ve Modern Devletler Üstüne
Tarihsel Bir Deneme

Ellen Meiksins Wood

İngilizceden Çeviren:
Oya Köymen

Yordam Kitap: 29 ♦ **Kapitalizmin Arkaik Kùltürü** ♦ Ellen Meiksins Wood
ISBN 978-9944-122-19-1 • *İngilizceden Çeviren:* Oya Köymen
Düzeltilme: Nurten Tuç • *Kapak ve İç Tasarım:* Savaş Çekiç
Sayfa Düzeni: Gönül Göner • *Birinci Basım:* Ağustos 2007
İkinci Basım: Ocak 2012 • *Yayın Yönetmeni:* Hayri Erdoğan
© Ellen Meiksins Wood, 1991; © Yordam Kitap, 2007

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)
Çatalçeşme Sokağı No: 19 Kat: 3 Cağaloğlu 34110 İstanbul
T: 0212 528 19 10 F: 0212 528 19 09
W: www.yordamkitap.com E: info@yordamkitap.com

Baskı: **Pasifik Ofset** (Sertifika No: 12027)
Baha İş Merkezi
Haramidere - İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

siyasi
düşünce
tarihi

KAPİTALİZMİN ARKAİK KÜLTÜRÜ

Eski Rejimler ve Modern Devletler Üstüne
Tarihsel Bir Deneme

Yazarın Türkçe basıma önsözüyle

Britanyalı Marksist tarihçilere

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	11
TÜRKÇE BASIM İÇİN ÖNSÖZ	13
İNGİLTERE, KAPİTALİZM VE BURJUVA PARADİGMASI	17
Burjuva Paradigması	
Marksizm ve Burjuva Paradigması	
İngilizlerin Özgüllüğü ve Britanya'nın Gerilemesi	
MODERN DEVLET	41
Mutlakiyet ve Modern Devlet	
Devlet Düşüncesi	
İngiliz Devletinin Özellikleri	
Devlet ve Millet	
"Ukania Ulus Devleti"	
Genel İrade Olarak Britanya Monarşisi: Ulus mu, Sınıf mı?	
Burjuva Devrimi ve Baştan Aşağı Modern Devlet mi?	
OLMAYAN EGEMENLİK DÜŞÜNCESİ	67
Yasamanın Egemenliği ve İngiliz Örfi Hukuku	
Örfi Hukuka Karşı Roma Hukuku: Akılcılık ve Mülkiyet	
Thomas Hobbes ve Mutlakiyetin Savunusu	
HALK EGEMENLİĞİ, DEMOKRASİ VE DEVRİM	87
Halk Egemenliği	
"Aynı Seviyeye Gelme" Tehlikesi	
Cumhuriyetçilik mi, Meşrutiyetçilik mi?	
Devrim ve Gelenek	
KAPİTALİST KÜLTÜRÜN BİLEŞENLERİ	113
Dil Ekonomisi	
İngiliz Sosyal Düşüncesinde "Olmayan Merkez"	

Sosyal Teori ve Mutlakiyetin Mirası	
Sosyal Bütünlükler ve Felsefi Tarih	
Sosyal Dünyanın Parçalanması	
ULUSAL EKONOMİ	129
Klasik Ticari Çıkar ya da Yeni Bir Ticari Sistem mi?	
Tamamlanmamış Sanayileşme mi?	
Devlet ve Sanayi	
Londra: Kapitalist Ekonominin Kalbi	
Şehircilik ve Kırsalcılık	
Toprak ve Ticaret	
BÜYÜK DÖNÜŞÜMÜN OLMADIĞI I. MODEL:	
ESKİ REJİM OLARAK İNGİLTERE	155
Toplumsal Değişimin Olmadığı Model	
J. C. D. Clark: İngiltere Eski Rejim mi?	
Bir Eski Rejim Eski bir Rejimidir ve Eski Rejimidir	
Parlamento ve Kraliyet	
Teolojik Üslup	
Patriarkalizm	
Locke'çu Bir Anlaşma mı?	
BÜYÜK DÖNÜŞÜMÜN OLMADIĞI II. MODEL:	
KAPİTALİZMİN YILLARCA SÜRDÜĞÜ İNGİLTERE	191
Yıllarca Süren Kapitalizm mi?	
İngiliz Bireyciliği ve Örfi Hukuk	
Feodalizmden Kapitalizme	
Bir Büyük Dönüşüm Var mıydı?	
SONUÇ: KAPİTALİZM VE İLERLEMENİN BELİRSİZLİĞİ	213
Kapitalizm ve Üretim	
Kapitalizm ve Modern Devlet	
Kapitalizm ve Demokrasi	
DİZİN	233

ÖNSÖZ

Bu denemeyi yazarken değişik aşamalarında yararlı öneriler ve eleştirilerde bulunan Robert Brenner, Karen Orren, Peter Meiksins, John Seville ve Neal Wood'a teşekkür borçluyum. Perry Anderson'a daha önceki çalışmalarımnda değerli görüşlerini esirgemediği için sık sık şükranlarımı iletmiştim. Ama bu kez minnet duygum daha farklı. Çoğu kez Antik Yunan'da kölelik konusundan "burjuva devrimi"ne kadar şu ya da bu tarihsel ve teorik sorun hakkında görüş ayrılığımız olmuştu. Tartışma üslubumu da hesaba katarak şunu belirtmeliyim ki, en çok karşı olduğu konularda bile tezlerimi güçlendirmek için cömertçe yardım etmiştir. Bu denemede, yazıları temel başvuru kaynaklarım arasında ve ben onunla tartışmaya giriyorum. Dolayısıyla sadece geçmiş tartışmalarımız ve anlaşmazlıklarımız sırasındaki katkıları için değil, beni kışkırtan ve esinlendiren kaynaklar olan eserleri için de ona teşekkür borçluyum.

Bu kitabın başlığına ilişkin de birkaç söz söylemek isterim. Başlıktaki "deneme" sözcüğünün hem hacimce küçük, hem de içerik olarak dar kapsamlı çalışmaları akla getirdiğini ısrarla iddia eden bütün iyi niyetlilere karşı bu sözcükte direniyorum. Amacım "deneme"nin farklı bir yönünden, araştırıcı amacından yararlanmak, standart akademik çalışmalara göre daha özgür ifade biçimleri kullanabilmektir.

Bu kitap Britanyalı Marksist tarihçilere ithaf edilmiştir; özellikle de seçkin bilginlerden oluşan Britanya Komünist Partisi Tarihçiler Grubu'na. Bu denemenin onların geleneklerine göre kaleme alınmış tarihsel bir çalışma olduğu iddiasında değilim. Her şeyden önce siyasi düşünceler tarihçisi olarak temel kaynaklarım Batı'nın siyasi ve toplumsal teorilerinin metinleridir; tarihsel olgular için ikincil kaynaklara dayandım ki, pek çok tarihçi bunları kuşkuyla karşılayabilir. Ama sentez ve yorumlarımla yeni ve ilginç şeyler söylediğimi umarım. Tabii Christopher Hill, E. P. Thompson ve başkalarının tarihsel yorumlarıma mutlaka katılacaklarını da iddia edemem. Bu çalışma Britanyalı Marksist tarihçilerin, tarihsel belgelere ya da arşiv araştırmalarına dayanan yöntemini kullanarak ortaya çıkmış bir deneme olmamakla birlikte, onların çalışmalarından ilham aldım; zengin ve yararlı çalışmaları için onlara minnettarım.

Son olarak da her zamanki yetkinlikleri, çalışkanlıkları ve sabırları nedeniyle Verso çalışanlarına teşekkür ederim.

TÜRKÇE BASIM İÇİN ÖNSÖZ

2003 yılında Avrupa Birliği, Türkiye'nin siyasi yaşamında, askeriye'nin etkisinden yakınınca, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın, Türk Silahları Kuvvetleri'nin (TSK) Türkiye'nin modernleşme sürecinin önderliğini yaptığı, cevabını basın yansıttı. Sadece dört yıl sonra, ordu ile Erdoğan'ın hükümeti acı biçimde karşı karşıya geldi. TSK, Türkiye'nin modernleştirici gücü olarak tarihsel Kemalist rolünü hatırlattı; hatta, cumhurbaşkanlığı için Erdoğan'ın adayı Abdullah Gül olunca, ülkenin modern laikliğinin ihlal edildiğini öne sürerek, hükümete karşı darbe tehdidinde bile bulundu. İktidar partisinin cevabı, Avrupa'daki destekçilerince yankılandı; İslam ilkelerine bütün bağlılığına rağmen, Erdoğan iktidarının, geriye dönük otoriter Kemalist devletçiliğe karşı, demokrasi ve iktisadi reformlar açısından modernleştirici bir güç olduğu öne sürüldü.

Belki de dünyada Türkiye gibi, modernite kavramının geçmişte ve şimdi bu kadar canlı olarak tartışıldığı ve acil bir mesele olarak gündemde olduğu başka ülke yoktur. Modernite tanımları, siyasal tartışmaların tam da merkezinde yer almaktadır. Gerçekten "modern" olmak ne demektir ve modernitenin taşıyıcıları kimlerdir? Modernite her şeyden önce "rasyonalizm", laik değerler, siyasal demokrasi ya da kapitalizmle mi ilgili? Türkiye örneği, başka ülkelerden daha canlı biçimde, moderniteyi nasıl tanımladığımızı bağli olarak, ne

kadar çok şeyin kazanılmasının ya da kaybedilebilmesinin söz konusu olduğunu gösteriyor. Erdoğan'ın peşinden gidenler bakımından, İslama sadakat olsun ya da olmasın, modernleşme programının can alıcı noktasında kapitalizm vardır; buna göre, piyasaların “özgürlüğü” ve iktisadi “reformu”yla –örneğin, toplumsal yaşamın giderek artan biçimde sermaye birikimi ve azami kâr ilkesine tabi kılınması– özdeşleştirilmeyen hiçbir demokrasi tanımını kabul edilemez. TSK ve diğer Kemalistler için ise, modernite, otoriter asker zihniyetiyle tamamen uyumludur; yeter ki, laik güç üstünlüğünü korusun; ve bu tutum kesinlikle kapitalizmle ters düşmez.

Bu modernlik tanımları açık biçimde ideolojik olarak kullanılmaktadır. Bunlar tarihi gerçekler hakkında az şey söylerken, aslında farklı siyasi programları ve önyargıları yansıtır. Türkiye’de ve başka yerlerde solun, modernitenin tarihsel olarak yanılıcı tanımlarına karşı bağışıklığı olduğu söylenemez; tabii bu da siyasi alanı anlaşılması zor bir hale getirmektedir.

Türkiye’nin durumunun, tartışmayı ayrıca karmaşıktırdığını belirtmeye bile gerek yok; çünkü pek çok şeyin arasında, çok hassas birçok sorun tartışılmak zorunda: “Modernleşme” ile “Batılılaşma”nın ilişkisi, Türkiye’nin Avrupa’yla ve “Batı”yla ilişkisi ve şimdi de her zamankinden çok, İslam ile “modern” laiklik gerginliği. Bütün bu özgül karmaşıklıklar bir yana, modernite kavramı, Batılı diyarlarda da yeterince sorunlu bir kavram oldu. Bu kitapta açıklamaya çalıştığım gibi, modernite fikri her zaman büyük kafa karışıklığına yol açmış; bunun uzantıları sadece tarihi anlamamızı değil, aynı zamanda hem Sağ, hem de Sol’un siyasi projelerini de etkilemiştir.

Batılı modernite kavramları tipik biçimde, değişik ve farklı tarihsel gelişmeleri bir araya toplamaktadır: Rasyonalizmin yükselişi (kültürel, siyasal ve iktisadi), sekülerizm, kapitalizm ve demokrasi. Özellikle de, kapitalizm ilerleme-

nin doğal ve kaçınılmaz kaderi olarak sunulmakta; modernin özünün, demokrasi gibi diğer güzel “modern” şeylerden ayrılmayacağı öne sürülmektedir. Bu bir araya toplamlara ilişkin olarak, bir Batı tarihsel gelişim modeline dayanılarak, “burjuvazi” ile “kapitalist”in özdeşleştirilmesi klasik bir örnektir; buna kitabımda “burjuva paradigması” dedim; bu, kapitalizmin, kentleşmenin, ticarileşmenin ve ticaret artışının doğal bir sonucu olduğunu iddia etmektedir. Burjuva paradigmasıyla bağlantılı olarak da, eski ya da geleneksel ile “modern”i ayırmak için bazı tanıdık ikiliklere başvurulur: Kırsal/kentsel, tarım ve ticaret/sanayi, statü/kontrat, batıl inanç (büyü veya din)/akıl yürütme, aristokrasi/burjuvazi, feodalizm/kapitalizm. Tabii bu anlatımlarda, kentli ya da burjuvazi –tanım gereği kentli demek– ilerlemenin temel taşıyıcısı oluyor; amacını ister burjuva devrimiyle, isterse daha az fırtınalı yollarla gerçekleştirsin.

“Rasyonel” kapitalist üretim örgütlenmesiyle, cehalet ve batıl inançların yerine akıllı yükselten tarihsel Aydınlanma sürecini aynı kefeye koymak, sadece muhafazakâr ideolojilere özgü bir durum değil; Marksistler bile, sosyalizmin önkoşulu olduğunu ister kabul etsinler, ister etmesinler, başarılı bir “burjuva devrimi”nin, siyasal ve iktisadi modernitenin yükselişinde çok önemli bir ân olduğu görüşündedir. Gerçekten de bu tarihsel model, *Komünist Manifesto*’da, hiçbir yerde olmadığı kadar çok, öne çıkar.

Kitabımdaki savlarımla bu modernite kavramlarını sorguluyorum; çünkü bunlar yalnızca tarihi çarpıtmakla kalmıyor, aynı zamanda çok ciddi siyasal sonuçlar doğuruyor. Bir araya boca edilen değişik tarihsel süreçlerle birlikte harmanlanan modernite kavramlarını çözmeye çalıştım. Moderniteyle ilişkilendirdiğimiz pek çok şeyin, kapitalizmle ilgisi bulunmadığını göstermeye gayret ettim. Örneğin, “burjuva”nın tarihsel olarak “kapitalist”le özdeş olmadığını, insanlığın “gelişmesi”

için yükselen Aydınlanma düşüncesine yol açan tarihsel güçlerin, sonsuz sermaye birikimi ve azami kâr peşindeki kapitalist mantıktaki “gelişme”yle, zorunlu olarak aynı olmadığını üstünde durdum. Moderniteyi, kapitalizmle özdeşleştirmenin, kapitalizmi doğallaştırma, onun özgüllüğünü gizleme ya da kavramsal olarak tamamen ortadan kaldırılmasına yol açan etkileri olduğunu öne sürdüm. Bu yaklaşım, demokrasiyi kapitalizmle ve özgürlüğü piyasalarla özdeşleştiren, insanlığın ilerlemesini, kapitalizmin zaferine indirgeyenlerin ekmeğine yağ sürüyor.

Geleneksel modernite kavramlarının, özellikle dönüştürmek ve aşmak amacıyla kapitalizmi anlamak isteyen sosyalistleri etkisizleştirdiğini öne sürüyorum. Kavramlardaki kafa karışıklığı ortamında “post-modernizm”, “Aydınlanma projesinin” reddedilmesine davetiye çıkarmaktadır; ve bu post-modern düşünce, hepimizden Aydınlanma’nın özgürlük görüşünde ne kadar iyi şey varsa, hepsini feda etmemizi isterken, değil kapitalizme karşı çıkmak, onu anlama ihtimalimizin bile olmadığını öne sürüyor. En kötü ihtimalle, kapitalizmin ideolojik terimleriyle bizi, onu kabul etme tuzağına düşürüyorlar. Umudum, genellikle modernite kavramı içinde bir araya getirilen tarihsel süreçler düğümünün parçalara ayrıldığı bu kitabın, en azından kapitalizmin doğasının anlaşılmasına ve buna karşı yürütülen mücadelelerin haritasının çizilmesine, küçük bir katkıda bulunmasıdır.

Ellen Meiksins Wood

Ağustus 2007